

Az idő visszavétele

Néhány megjegyzés Böszörményi-Nagy Gergely:

Mindenség algoritmus. Feljegyzések a jövőnek című könyvéhez

Budapest, 2024, MCC Press

A modern progresszív ideológia vagy más néven haladáseszmé befészkelte magát a modern ember itéletalkotásába. Ennek az eszmének a mélyén az idő leigázásának az ígérete rejtőzködik, mintha a progresszió felszámolná az ember egyik legősibb gondját, vagyis azt, hogy miként lehet a jövőt leigázni, az emberi döntések hatékonyságát növelni. Látszólag az idő a haladáspártiakat szolgálja a modern világban.

Vagy mégsem?

Az idő progresszív szemlélete azt jelenti, hogy az igazság relatív. Ennek első filozófiai hirdetője Hegel volt: minden igazságnak csak időbeni helyi értéke van, ami igaz Indiában egy adott pillanatban, nem igaz a felvilágosodás utáni Európában. A progresszió hívei szerint azonban egy adott kultúrán belül is megvan ez a különbségtétel, azaz ami itt és ma igaz, nem az ott és holnap. Ha ez az állítás helyes, akkor az igazságkereső filozófiának nincs semmi értelme. Marx ezt ki is mondta: a filozófiának nem az a dolga, hogy különböző módon értelmezze a világot, hanem hogy megváltoztassa azt. Ez azonban már nem is volna filozófia, sokkal inkább ideológiai cselekvés a világi osztályérdekek szerint.

Böszörményi-Nagy Gergely a *Mindenség algoritmus* című könyvében többszörösen is kijelöli az ideologikus és a természetes, bölcséleti alapú időszemlélet közti különbséget. Először is itt van három mottó, amelyek a kötetet bevezetik: „Bármi történéjk is veled, az idő kezdete óta várja, hogy megtörténhessen” (Marcus Aurelius); „Minél régebbi egy probléma, annál ősbibb

a megoldása is” (Naval Ravikant); „Everything not saved will be lost” (Nintendo). Ennek a három mottónak az üzenete egy irányba mutat: aki az emberi állapot körülményeit kizárólag az „új” (modern) és a „jövő” felől szemléli, az azt ígéri, hogy az embert gyötrő minden bajt a progresszió fogja megoldani. Mintha az idő – mint objektívnek láttatott tényező – eleve a jövőért létezne. Ezzel szemben a könyv szerzője különböző forrásból és megfontolásból, magyarul és angolul azt üzeni, hogy az idő egyáltalán nem áll a progresszió oldalán. A könyv alcíme – *Feljegyzések a jövőnek* – azt fejezi ki a gondolkodó olvasónak, hogy amit ma írunk, az a jövő múltja lesz, így a jövőnek szóló mai gondolatok valójában múltbélielk lesznek, s ha értjük a szerző felfogását, akkor a ma leírt gondolatok a múltban született gondolatok gyümölcsei. Aki azt hiszi, hogy az idő egyenesvonalú haladása a létezés titka, az nem érti sem az embert, sem a létet. A hegeli történelemszemlélet hatása, amely a marxizmuson keresztül vált általános historista magyarázattá, ma már ismert politikai következményekhez vezetett. Intellektuálisan azonban ma is számos alakot ölt a klasszikus relativista historizizmustól a mai woke-ideológia elvadult emberi jogi követeléseigi.

Másodszor, ezzel függ szorosan össze a kötet gondolati kiindulópontja: a rend a létezésünk alapfeltétele és alapkörülménye. „Vajon a rendezettséget vagy a töredezettséget, a harmóniát vagy a káoszt tekintjük-e a világ eredendő állapotának?” – teszi fel a szerző a kérdést a könyv legelején. Ehhez teszi hozzá, hogy „a természet

tapasztalati valóságából indulok ki, az ér-
zékeimnek hiszek”. De nem csak annak:
„Ha van rend, mi a forrása? Elegendő a jó-
zan eszünkre és saját, mindennapi élet-
tapasztalatainkra támaszkodnunk ahhoz,
hogy belássuk, minden rend mögött ott az
akaratanak érvényesítésére képes hata-
lom.” Két irány mutatkozik a rend eleve
adottságából: ha a rend maga a természet,
ahogy ezt tapasztalati érzékelésünk mu-
tatja, akkor a természet magában foglalja
Isten eszméjét is, de ugyanakkor az emberi
beavatkozást is mind az isteni, mind a ter-
mészeti rendbe. Emiatt lehetséges – első-
sorban a modernségben – feltételezni,
hogy az ember által érzékelt rend végső
sorban az ember alkotta világ, amely az idő
múlásával mutatkozik meg az ember ré-
vén elért teljesítmények és a természetet
átalakító létezésformák révén. Ha azon-
ban lehetséges ilyen radikális emberi be-
avatkozás, akkor nincs okunk egy eleve
adott rend, egy mindent megelőző létezés
abszolút mivoltában hinni. A természet
nem mutat Isten irányába, kizárólag az
értelemmel bíró emberi beavatkozás tör-
ténetszerű abszolutizáló létmódjába. Bö-
szörményi-Nagy Gergely ezt a lehetőséget
radikálisan elutasítja: „Hadd legyek ken-
dőzetlenül őszinte az olvasóval: ha ön
a címben felvetett második válaszlehető-
ségre szavazott, kalandja e könyvvel a vé-
géhez ért.” Ejha, a progresszíveknek le is
út, fel is út. A könyv ismeretelméleti fel-
fogására már történt utalás. Azonban nem
egyszerű meghatározni, miféle könyvet is
tart az olvasó a kezében. Ha fontos, hogy
az érzékszerveinknek higgyünk, akkor az
első benyomása az olvasónak, hogy a könyv
rövid, sőt, lapidáris, azaz tömör, velős,
bölcsségre törekvő írás. Valamit be akar
vézni – lapidáriusként (a latin lapidis=kő,
azaz „lapidárius” = „kővéső”) akar eljárni.
Továbbá, a tartalomhordozó eszközök
igen széles körűek: szöveg, kézzel írt betét-
szövegek, (nem illusztrációs célú) képek,
ábrák, oldalközépi kiemelések. Szokatlan
ez a sokszínűség, de érthető, ha megfon-
toljuk az esszé műfajának szándékát. Ere-

detileg az esszé a 16. században keletkezett
azzal a szándékkal, hogy a skolasztikus,
merev, formálisan szabályozott érveléssel
szemben a gondolati újdonságra, a felis-
merésre alapozott bölcsséget hangsú-
lyozza. Mai értelemben véve a könyv nem
tudományos, de „filo-szophiai”, azaz „böl-
csességszerető” a fogalom eredeti értele-
mében. A mai tudomány a fegyelmezett-
séget előfeltételnek tekinti ahhoz, hogy
egyáltalán tudásnak nevezzünk bármi-
lyen javaslatot. Csakhogy a tudományos
tudás a tudásnak csak az egyik fajtája.
A szerzőt nem érdeklik a modern tudomá-
nyosság formai követelményei, nincsen
szigorú értelemben vett jegyzetapparátusa,
nincs a tudományos értekezéstől elvárható
szerkezete, a nyelvi kifejezést korlátozó
tudományos szótára, illetve bármiről ír-
jon is, nem az odavezető út érdekli, hanem
a felismerés maga – egyedül a címben ki-
fejezett cél motiválja: a ma teljességéről
adjon képet. Ez a könyvecske nem szigorú
értelemben vett filozófia, nem is aforisztik-
us gondolatgyűjtemény, de még csak nem
is füveskönyv. Legközelebb az esszéhez
áll, amely a klasszikus bölcsség szem-
léletmódját követi, amennyiben a tudás,
a jó, a szépség és a hit egységében értel-
mezi a múltban fogant jelent.

A szerző nem fogadja el a tudomány és
a hit szembeállítását, ahogy ezt a modern-
ség teszi. „Hit és tudás ellentéte természe-
tesen nemcsak a középkorban nem létezett,
később is megmaradt olcsó hazugság-
nak.”, illetve „e két *magisteria* közötti kon-
fliktus művi konstrukció”. A modernség
felforgatta a természetes rendet, amely-
ben a természet közvetít „a van valami
felettünk álló” és az ember között. A rend
a racionalitás formája, garancia arra, hogy
képesek vagyunk megismerni a valósá-
got. A modernségben felbomlik az Isten-
természet-ember egysége, amely – tetszik
vagy sem – hierarchikus viszonyról tanús-
kodik. A mai rend azonban egalitáriánus
viszonyt feltételez, amelyben a világ az em-
beri ego körül szerveződik. Hogy a szerző
a hierarchikus rend híve, az kiderül számos

szubjektív utalásából, de különösen akkor ragadtatja el magát, amikor az önkéntes katonai kiképzéséről tesz említést. A katonáskodás, a katonai élet a modern életen belül a normalitás utolsó bástyája: „A kiképzés során megtanultam, hogy a mai korban a laktanya a normalitás enklávéjaként üzemel: a rend formái egyértelműek, a hazaszeretet magától értetődő, a szükségeseznél gyorsabban és nagyobbra nőni nem cél – ahogyan a származás nem előny (nem hátrány); minden indulat a medrében marad, a tisztelet és az egymásra való odafigyelés pedig mindennél fontosabb.” Egyben közösség, amire már csak vágyódik a modern ember: „Nem ismerünk olyan időszakot a történelemben, amikor az ember a mostaninál több időt töltött volna egyedül.” Folyamatosan szembesít a szerző a természetes rendet szándékosan elutasító modern élet jellemzőivel: a szépség elcsúnyulásával, az építészetben megnyilvánuló lelki torzulásokkal,

a tömegturizmus ürességével, az örökkévalóságizmus állapotában az idő és a valóság elvesztésével, az otthon utáni vágyódással, az önrendelkezés (szabadság?) folyamatos csorbulásával és így tovább. A szerző érvelését erősíti, hogy villámgyorsan vált témát; beszédes példákat, mindenki által ismert valóságos jelenségeket felidézve úgy érvel, hogy a meggyőzés erejét a minden olvasóban ott rejtelkedő felismerés világra segítéséből nyeri ki.

A könyvecske végére egyre direktebbé válik a szerző saját meggyőződésének, hitének megvallása. Végül is a „hogyan éljünk?” kérdésre valahol a tudás, a jó, a szépség és a hit egységes szemléletével bukkanhatunk, ha válaszokra nem is, de megrendülést okozó újabb kérdésekre. Aki pedig megtanul kérdezni, már nem élt hiába.

Hogy a könyvnek még oldaljelző szalagja is van, az maga az érv mellett, hogy az idő előbb-utóbb mindre rátalál.

Lánczi András

LÁNCZI ANDRÁS (1956) Széchenyi-díjas filozófus, politikatudós, egyetemi tanár, a Budapesti Corvinus Egyetem volt rektora és Politikatudományi Intézetének volt vezetője.